

A-14934 Dupluma

PRIIDU PUUSEPP

**EMAKEELE
ÕPIK**

ALGKOOLILE

II
ÕPPEAASTA

EESTI KIRJASTUS
TALLINN

A
14934₁₁

PRIIDU PUUSEPP

EMAKEELE-ÕPIK

ALGKOOLILE

II ÕPPEAASTA

NELJAS, MUUTMATA TRÜKK

~~34380~~

EESTI KIRJASTUS
TALLINN 1943

2-64082

A-14934
II

Korrektuuri lugenud E. Elisto.

Kirjaproovid kirjutanud kunstnik K. Mark.

Pildid joonistanud õpetaja I. Linnat.

AfV nr. I/0086. Trükiarv 18.000 eks. Trükk ja köide: „Postimehe“
trükikoda, Tartus. Paber: ETK Tallinna Paberivabrik. Paberi formaat:
56 × 79 sm. Ilmunud juulis 1943.

Hind Rmk. —.65

1. Lause ja sõna.

1. Kooliteel.

Aino ja Liisi on õed. Nad lähevad kooli. Aino on vanem. Ta kannab ka Liisi mappi. Sealte tuleb Ants. Tal on raamatud ranitsas. Tuleb veelgi lapsi. Sammutakse rõõmsalt koolimaja poole.

Märkus. Antud jutus on 8 lauset. Esimene lause on: Aino ja Liisi on õed. Neljas lause on: Ta kannab ka Liisi mappi. Viimases lauses on neli sõna.

2. Loen järgnevaid lauseid. Panen tähele, missuguse sõna lugemisel hääl langeb esimeses, teises ja kolmandas lauses.

Lapsed ruttavad.

Lapsed ruttavad kooli.

Lapsed ruttavad kooli õppima.

Lause viimase sõna lugemisel hääl langeb ja selle järel tehakse **peatus**. Kirjutamisel see peatus märgitakse **punktiga**.

3. Kirjutan lünka nõutava sõna jutust.
Panen lause lõppu punkti.

Kes ma olen?

Olen tubli jooksja. Kuulen hästi. Mu haistmine on väga terav. Olen truu peremehele. Aitan valvata maja ja hoida karja.

Kes ma olen?

Olen tubli

Kuulen Mu haist-

mine on väga

Olen truu

Aitan valvata maja ja

hoida

4. Kirjutan lünka nõutava sõna jutust. Ei unusta punkti lause lõpul.

Võidujooks.

Ilmar, Helle ja Juta jooksid võidu. Jooks algas Miku talu juurest. Joosti mööda maanteed. Võitis Juta. Võitja rõõmustus väga.

Võidujooks.

Ilmar, Helle ja Ju-

ta jooksid

Jooks

algas Miku talu

Joosti mööda

Võitis

Võitja rõõ-

mustus

5. Kirjutan lünka nõutava sõna jutust.

Õudne elukas.

Tiiu mängis õues. Sinna lendas süsimust lind. See kraaksus koledasti. Tiiuke kohkus. Kes küll võis olla too õudne must elukas?

Õudne elukas .

Tiiu

õues .

Sinna

süsimust

lind . See

ko-

ledasti .

kohkus .

Kes küll

olla too

õudne must

?

6. Kirjutan järgnevate sõnade hulgast ainult klassis olevate esemete nimed. Pealkirjaks —

Esemeid meie klassis.

Tahvel, tangid, pink, kiisk, ader, ahven, vasar, raamat, luts, sirp, kriit, haug, reha, lugemik, angerjas, kirves, joonlaud, viidikas, naaskel, tindipott, särg, käru, vihik, koger.

Näidis: Tahvel, pink, ...

7. Kirjutan eelmises ülesandes antud sõnade hulgast kõik tööriistade nimed. Pealkirjaks —

Tööriistu.

8. Kirjutan ainult need laused, milledes kõneldakse sügisest. Pealkirjaks —

Lauseid sügisest.

Lapsed hakkasid lumimeest ehitama.

Tuul on õunu maha ajanud.

Õpilased ruttasid kelgumäele.

Linnud lendavad soojale maale.

Jögesid ja järvi katab paks jää.

Siin ja seal võetakse kartuleid.

9. Koostan mõttelt õigeid lauseid. Selleks valin igast veerust ainult ühe sobiva sõna. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

I

hobune	laul b	töötoas
lind	kauple b	tallis
kaupmees	tao b	pesuköögis
sepp	õmble b	puuris
pesija	hirnu b	sepikojas
rätsep	pese b	äris

Näidis: Hobune hirnu**b** tallis.

II

riideid	lõigatakse	noa ga
leiba	puhastatakse	harja ga
puid	triigitakse	rau ga
pesu	raiutakse	koti ga
teri	pestakse	kirve ga
vett	veetakse	seebi ga
nägu	kantakse	vaadi ga

Sõnadega väljendatud lõpetatud mõte on lause.

2. Sõnade seos lauses.

10. Vaatlen järgnevaid lauseid.

I

Rõõmsad lapsed ruttasid kooli.

Kes ruttasid?

Ruttasid **kuhu**?

Missugused lapsed?

Lapsed ruttasid.

Ruttasid **kooli**.

Rõõmsad lapsed.

II

Andres kandis õe ranitsat.

Kes kandis?

Kandis **mida**?

Kelle ranitsat?

Andres kandis.

Kandis **ranitsat**.

Õe ranitsat.

Lauses on iga sõna seotud mõne teise sõnaga.

11. Kirjutan küsimuste taha teineteisega seotud sõnad.

I

Ema askeldas avaras köögis.

Kes askeldas?
Askeldas kus?
Missuguses köögis?

II

Väike Liine kooris kartuleid.

Kes kooris?
Kooris mida?
Missugune Liine?

12. Seon sõnu nõnda, et saan mõttelt õiged laused. Algan lause suure algustähega ja panen lause lõppu punkti.

hobune	hobused
koer	koerad
tall	talled
kukk	kuked
vares	varesed
varblane	varblased

(hirnub, hirnuvad, haugub, haugub, määgivad, määgib, laulab, laulavad, kraaksuvad, kraaksub, sirtsub, sirtsuvad)

Näidis: Hobune hirnub. Hobused hirnuvad.

13. Vaatlen sõnade sidet lauseis. Ühtlasi panen tähele jämendatult trükitud sõnu.

I

1. Karvanäss haukus.	1. Kes haukus?
2. Karvanäss haukus .	2. Mida tegi karvanäss?
3. Karvanäss haukus õues .	3. Kus haukus karvanäss?
4. Karvanäss haukus valjusti õues.	4. Kuidas haukus karvanäss õues?
5. Karvanäss haukus ennest valjusti õues.	5. Millal haukus karvanäss valjusti õues?

II

1. Ants sõidab.	1. Kes sõidab?
2. Ants sõidab .	2. Mida teeb Ants?
3. Väike Ants sõidab.	3. Missugune Ants sõidab?
4. Väike Ants sõidab linna .	4. Kuhu sõidab väike Ants?
5. Väike Ants sõidab homme linna.	5. Millal sõidab linna väike Ants?
6. Väike Ants sõidab homme vanaisaga linna.	6. Kellega sõidab homme linna väike Ants?
7. Väike Ants sõidab homme oma vanaisaga linna.	7. Kelle vanaisaga sõidab homme linna väike Ants?

14. Kriipsutan alla teises veerus õige sõna, mis vastab jämendatult trükitud sõnale.

I

1. Kes mängis?	1. Jutake mängis.
2. Mida tegi Jutake?	2. Jutake mängis.
3. Kus mängis Jutake?	3. Jutake mängis tagatoas.
4. Millega mängis Jutake tagatoas?	4. Jutake mängis tagatoas nukuga.

II

1. Varblane keksis.	1. Kes keksis?
2. Varblane keksis .	2. Mida tegi varblane?
3. Varblane keksis õues .	3. Kus keksis varblane?
4. Näljane varblane keksis õues.	4. Missugune varblane keksis õues?

15. Valin sulgudest lausete kirjutamisel ainult ühe sõna. Kirjutan jutukese ilma sulgudeta.

Vaateakna taga.

Vaateakna taga seisis palju (lapsed, lastel, lapsi). Nende hulgas oli ka Liisi oma venna (Atsile, Atsil, Atsiga). Tüdrukule meeldisid (aknale, aknal, aknaga) nukud. Ta vennale meeldis aga (kiikhobuse, kiikhobu, kiikhobusel).

Näidis: Vaateakna taga seisis palju lapsi.

16. Muudan sulgudes olevad sõnad nõnda, et need ühes teiste sõnadega moodustavad lõpetatud mõtte.

I

1. Maa künti üles (traktor).
2. Virve vanem vend õpib (traktorist).
3. (Masin) kiirendavad tööd.
4. Tööline askeldas (uus masin) juures.
5. Väike Heino tegi paberist (tore lootsik).
6. Heino õde Liisi õmbles oma nukule (sinine kleit).

Ahne Muri.

Muri oli näpanud naabrirahva köögist (kont). Tal tuli minna üle (sild). Äkki Muri peatus (sild). Ta vaatas (jõgi). Koer nägi (jõgi) teist koera. Sellelgi oli kont suus.

Muri hüppas (vesi). Ta tahtis (koer) konti ära võtta. Tüki aega Muri sulistas (vesi). Ahne Muri ujus (kallas). Tal ei olnud suus (kont).

17. Valin sulgudest lausete kirjutamisel ainult ühe sobiva sõna. Kirjutan jutu sulgudeta.

Laste suur rõõm.

Tädi tõi Ainole ja Heinole kaks (lahket, väikest) kodujänest. Alguses olid (loomakesed, linnukesed) arad. Mõne (aasta, tunni) pärast nad sõid juba laste käest kapsalehti. Küll olid nüüd lapsed (kurvad, rõõmsad)!

3. Alus ja öeldis.

18. Vaatlen järgnevaid lauseid.

Alus.	Öeldis.
Koer (kes?)	uriseb (mida teeb?).
Koerad (kes?)	urisevad (mida teevad?).
Mees (kes?)	tuli (mida tegi?).
Mehed (kes?)	tulid (mida tegid?).
Lamp (mis?)	põleb (mida teeb?).
Lambid (mis?)	põlesid (mida tegid?).
Koer (kes?)	ei urise (mida ei tee?).
Koerad (kes?)	ei urisenud (mida ei teinud?).

Alus väljendab **tegijat**.

Ta vastab küsimustele: **kes? mis?**

Öeldis näitab aluse tegevust.

Ta vastab küsimustele: **mida teeb?**

(alus), **mida tegi?** (alus), **mida ei tee?**

(alus), **mida ei teinud?** (alus) jne.

19. Leian aluse ja öeldise järgnevais lauseis.

Koolis.

Kell heliseb. Müra vaikib. Õpetaja ilmub.
Tund algab. Lapsed arvutavad. Tund lõpeb.
Õpilased väljuvad.

20. Võrdlen järgnevaid lauseid ja jälgin
jämendatult trükitud küsimusi.

Koer (**kes?**) on tark loom.

Koerad (**kes?**) on targad loomad.

Jänes (**kes?**) on arg.

Jänessed (**kes?**) on arad.

Kuut (**mis?**) oli puhas.

Kuudid (**mis?**) olid puhtad.

Võrk (**mis?**) oli uus.

Võrgud (**mis?**) olid uued.

Elavate asjade kohta küsitakse: **kes?**

Eluta asjade kohta küsitakse: **mis?**

21. Kirjutan sulgudesse küsimuse **kes?** või **mis?**

1. Sügis () on käes.
2. Tuuled () puhuvad.
3. Kraavides vuliseb vesi ().
4. Kured () lendasid lõuna poole.
5. Päike () ei kõrveta enam.
6. Aednik () askeldas aias.
7. Lapsed () ei mängi enam õues.

Näidis: 1. Sügis (mis?) on käes.

22. Kirjutan lünka sobiva aluse. Sõnu valin alt sulgudest. Algan lause suure algustähega.

Vanasõnu.

1. koolitab inimese targaks.
2. ajab härja kaevu.
3. Tühi ei seisa püsti.
4. Iga ei too vihma.
5. Teine peseb teist.
6. Teine tunneb teist.

(pilv, häda, koer, käsi, aeg, kott).

Näidis: Aeg koolitab inimese targaks.

23. Kirjutan lünka sobiva öeldise. Sõnu valin alt sulgudest. Lause lõppu panen punkti.

Sügis on käes.

Päevad Ööd Ilmad
Puude lehed Lilled Rändlin-
nud soojale maale. Vihmasajud
. teed poriseks.

(pikenevad, lühenevad, lendavad, muu-
davad, närtsivad, koltuvad, jahenevad).

24. Võrdlen järgnevais lauseis öeldist.

Öeldis on ainsuses	Öeldis on mitmuses
Laps mängib.	Lapsed mängivad.
Õpilane loeb.	Õpilased loevad.
Tööline ruttas.	Töölised ruttasid.
Mees saagis.	Mehed saagisid.

Kui alus on ainsuses, siis on ka öeldis ainsuses.

Kui alus on mitmuses, siis on ka öeldis mitmuses.

25. Võrdlen järgnevaid lauseid.

Lauses on ainult alus ja öeldis	Lauses on peale aluse ja öeldise veel teisi sõnu
Koer haukus.	Vihane koer haukus õues.
Juku tuli.	Väike Juku tuli koolist.
Mets mühises.	Põline mets mühises tormi ajal.

26. Laiendan järgnevaid lauseid nõnda, et igasse lausesse lisan mõne sõna.

1. Aino mängis.
2. Kukk laulis.
3. Kaljo jooksis.
4. Elsa võttis.
5. Ema pani.

Näidis: 1. Väike Aino mängis õues.

27. Vaatlen järgnevaid lauseid.

Laused ei moodusta juttu	Samad laused moodustavad jutu
<p>Ka Malle on hoolas tööline. Kätte on jõudnud sügis. Ta tassib kartuleid koti juurde. Võetakse siin ja seal kartuleid.</p>	<p>Kätte on jõudnud sügis. Võetakse siin ja seal kartuleid. Ka Malle on hoolas tööline. Ta tassib kartuleid koti juurde.</p>

28. Vaatlen järgnevaid näidiseid.

Pealkiri	Lause
<p>Tark koer. Varblane. Käbi ja känd.</p>	<p>Mõni koer on väga tark. Selles lookeses jutustatakse varblasest. Käbi ei kuku kännust kaugele.</p>

29. Otsin lugemikust pealkirju.

30. Kirjutan järgnevad laused niisuguses järjekorras, et saan jutu. Ühtlasi leian lauseis öeldise.

I

Tule tagasi!

Ühel päeval kadus tibuke ära.
See munes lapsukesele suuri mune.
Tillukesel Jutal oli kena kanake.
Kolmandal päeval tuli tibuke tagasi.
Jutake hüppas nüüd rõõmu pärast.

II

Ära ole kuri!

Teel tuli talle vastu naabri Irmil.
See hakkas larinal haukuma.
Väike Olev ruttas kooli.
Oli varajane hommik.
Hiljem Irmil lippas kodu poole.

31. Jätkan suuliselt järgnevaid jutukesti nelja-viie lausega.

I

Kiikumas.

Maiel on aias tore kiik. Ta käib seal sageli kiikumas.

II

Sügisel.

Päike ei paista enam soojasti. Linnukesed lendavad ära. Vihma sajab rabinial.

III

Jänku aias.

Väino istus akna juures. Äkki märkas ta õunapuu juures halli kogu.

4. Kirjavahemärke.

Küsi- ja hüüumärk.

32. Vaatlen järgnevaid lauseid.

I

Jutustav lause	Küsilause
Tiiuke läks koju. Lammas annab villa. Mesilane nõelab valusasti.	Kas Tiiuke läks koju? Mida annab lammas? Kuidas nõelab mesilane?

Pean meeles! Jutustava lause lõppu pannakse **punkt**.

Küsilause lõpul on **küsimärk**.

II

Jutustav lause	Hüüdlause
Tiiuke istus ja mõtles.	Tiiuke, tule ometi koju!
Virve mängis õues.	Virve, tule siia!
Võti oli kadunud.	Näe, võti on siin!
Lapsed hüppasid.	Küll oli aga tore hüpata!

Pean meeles! Hüüdlause lõpul on **hüüumärk.**

33. Kirjutan ülesandest enne kõik küsilauseid, siis kõik hüüdlauseid.

I

1. Aino, tule tuppa! 2. Aino, kus sa oled?
 3. Aino läks tuppa. 4. Kas Juku on toas?
 5. Juku, tule siia! 6. Juku läks aeda.

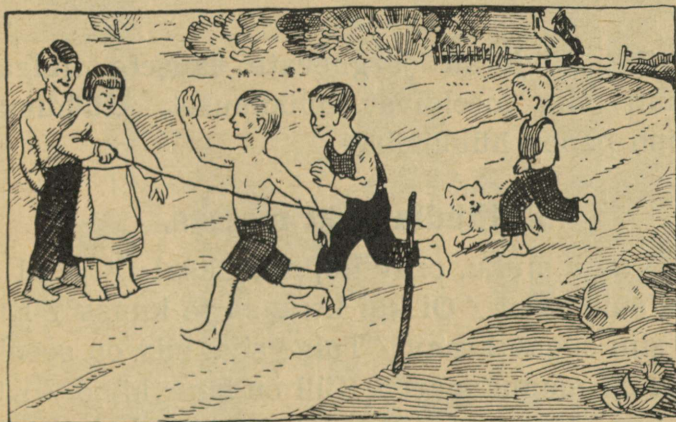
II

1. Muri, ära ole kuri! 2. Kas teie koer Muri on ka kuri? 3. Meie Muri on tõesti kuri koer. 4. Kus on Ponku? 5. Ponku, ruttu siia! 6. Ponku jooksis Peedu juurde.

34. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Võidujooks.

Kuhu läksid lapsed võidu jooksma? Kes sai alguses jooksjaist kõige ette? Kes aga jõudis

vahepeal Lembitule järele? Kes aga siiski tuli lõpujoonele? Kus jooksis samal ajal väike Rein oma Tuksiga?

35. Kirjutan järgnevate lausete hulgast ainult viis meeldivat küsilauseid. Küsilause lõppu panen küsimärgi.

Küsilauseid metsas.

Kas sa tead selle lille nime / Mis loom see on / Kas sa leidsid juba mõne seene / Mis puu see on / Emake, kas tohib süüa neid marju / Kas see mari on mürgine / Kes seal siristab nii ilusasti / Mis marjad need on / Kas sa siis ei näe oravat / Kas sellest puust saab teha vibu / Kuhu see teerada viib / Kas siin metsas polegi sipelgapesi / Kas see ongi rohutirts /

36. Kirjutan järgnevate lausete hulgast ainult viis meeldivat hüüdlauseid. Hüüdlause lõppu panen hüüumärgi.

Hüüdlauseid metsas.

Vaata, Juku, orav hüppab oksal / Küll on aga suur seen / Oi kui kena sirge kuusk / Küll on siin sügav kraav / Tulge siia, siin on seeni / Küll oli magus mari / Küll on suur känd / Küll on aga jäme puu / Vaadake, mäherdune imelik putukas / Tulge siia, siin on marju / Vaadake, kui toredasti liiguvad puude ladvad / Milline ilus linnuke /

37. Koostan kolm küsilause, siis kolm hüüdlause. Kirjutan küsimärgi ja hüüumärgi värvilise pliatsiga. Pealkirjaks —

Küsi- ja hüüdlauseid.

38. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Ema aitamas.

Kuhu ruttasid lapsed pärast koolitööd? Kes tassis puid kööki? Ja kes tegi tule pliidi alla?

Mida tegi väike Mall? Kuidas valmis õhtusöök?
Mis maitstes kõigile hästi?

39. Vaatlen järgnevaid lauseid.

Lausete vahel on punkt	Lausete vahel on koma
Kajakas laskus vette. Tal oli soov tabada kala.	Kajakas laskus vette, et tabada kala.
Mees töötas hoolega. Ta tahtis lõpetada tööd aegsasti.	Mees töötas hoolega, sest ta tahtis lõpetada tööd aegsasti.
Kassid kisuvad. Hiired hüppavad.	Kui kassid kisuvad, siis hiired hüppavad.
Maja näis olevat vana. Ta näis olevat siiski korras.	Maja näis olevat vana, kuid siiski korras.
Jaan tahtis kisedada. Ta hääl jäi kurku kinni.	Jaan tahtis kisedada, aga ta hääl jäi kurku kinni.

Pea meeles!
Et, sest, siis, kuid, aga ette pannakse koma, kui need sõnad seovad lause osi.

40. Panen igas järgnevas lauses ühe koma, nagu on nõutav.

I

1. Liine jooksis suure õhinaga **et** jõuda õigeaks ajaks kooli. 2. Olevile osteti uued saapad **sest** vanad olid juba väga kulunud. 3. Kui varesed õhtul vaaguvad **siis** läheb ilm halvale. 4. Haige uinus viivuks **kuid** ärkas jälle. 5. Helga oli tööst veidi väsinud **aga** ta ei kõnelnud sellest.

II

1. Koerake kiunus ukse taga **sest** ta tahtis tuppä. 2. Virve võttis pildiraamatu **et** vaadata pilte. 3. Kui pilved kiiresti jooksevad **siis** läheb ilm kuivale. 4. Saabus õhtu **kuid** kalurid ei olnud veel merelt tagasi. 5. Heino läks **aga** tuli varsti tagasi.

III

1. Kui pääsukesed madalalt lendavad **siis** tuleb vihma. 2. Lapsuke pidi voodis lamama **sest** ta oli haige. 3. Millalgi ei pea sa nii palju sööma **et** kõhul juba valus hakkab. 4. Vanake tahtis rutata **kuid** jalad ei kuulanud sõna. 5. Eideke katsus lugeda pojapoja kirja **aga** haiged silmad ei lubanud tal seda teha.

41. Kirjutun poolikud laused lõpetatult.

I

1. Minda kiiresti, **et**
2. Helle ruttas, **sest**
3. Vello jooksis aeda, **kuid**
4. Kui kell lõi kuus pauku, **siis**
5. Juku lahkus toast, **aga**

II

1. Avati aken, **et**
2. Kui vanaema tuli tuppa, **siis**
3. Maret pidi voodisse jääma, **sest**
4. Vanake tahtis minna laadale, **kuid**
5. Mees püüdis magama jääda, **aga**

Kuidas lühendan sõnu.

42. Vaatlen sõnade lühendeid.

I

a. = aasta	pk. = postkast
aadr. = aadress	tn. = tänav
v. a. = väga austatud	khk. = kihelkond
hr. = härra	kl. = kell
pr. = proua	lk. = lehekülg
prl. = preili	vt. = vaata

II

mi-nut = min.
se-kund = sek.
tei-si-päev = teisip.
tah-vel = tahv.
ta-bel = tab.
sün-di-nud = sünd.
sur-nud = surn.
sep-tem-ber = sept.
sek-re-tär = sekr.

pü-ha-päev = pühap.
pe-re-kond = perek.
um-bes = umb.
ok-too-ber = okt.
nä-dal = näd.
Aino = A.
Jaan = J.
Helga = H.
Peeter = P.

Pea meeles! Lühend lõpetatakse silpi algava kaashäälikuga. Nimede lühendamisel kirjutatakse nime esimene täht.

43. Kirjutat õiges järjekorras kuude nimed lühendatud kujul.

Kuunimed.

Märts, detsember, jaanuar, aprill, juuni, august, november, veebruar, mai, juuli, september, oktoober.

Jaan., veebr.,

44. Kirjutan kõik nädalapäevad lühendatud kujul.

45. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele. Enne loen küsimused läbi. Ka mõtlen jutule sobiva pealkirja.

Kellele lubati õmmelda uued riided? Kuhu läks ühel päeval Ats oma emaga? Kes võttis mõõdud ära? Ilma milleta ei saa õmmelda head ülikonda? Millal oligi Atsil uus ülikond üll?

5. Häälik ja täht.

46. K-o-e-r.

K-o-e-r o-n u-s-t-a-v v-a-l-v-u-r. P-ä-e-v-a-l
p-u-h-k-a-b t-a. P-i-m-e-d-a-s a-g-a p-e-a-b
v-a-h-t-i. K-o-e-r-a m-a-g-u-s-a-m t-o-i-t o-n
k-o-n-t.

Antud jutuke koosneb pealkirjast ja neljast lausest. Esimeses lauses on 4 sõna. Sõnas „ustav“ on 5 häälikut. Häälikud märgitakse kirjas tähtedega. Tähed on suured ja väikesed.

Kõik tähed kindlas järjekorras moodustavad tähestiku.

Eesti tähestik on järgmine:

**A, a, B, b, D, d, E, e, G, g, H, h, I, i,
J, j, K, k, L, l, M, m, N, n, O, o, P, p,
R, r, S, s, T, t, U, u, V, v, Õ, õ, Ä, ä,
Ö, ö, Ü, ü.**

47. Kirjutan mälu järgi kõik 23 suurt tähte.
Pealkirjaks — **Suured tähed.**

48. Kirjutan antud nimed tähestikulises järjekorras.

1. Ilmar, Oskar, Valter, Jüri, Ats, Rein, Lembit, Kaljo.

2. Maret, Ella, Juta, Laine, Asta, Vaike, Helle, Tiiu.

3. Vanatalu, Hirv, Tammik, Lubi, Kallas, Maru, Aland, Pihlo.

Näidis: 1. Ats, Ilmar, Jüri, Kaljo, Lembit, Oskar, Rein, Valter.

Täis- ja kaashäälik.

49. Tõmban jämendatult trükitud tähtedele kriipsu alla või kirjutun nad värvilise pliiatsiga.

1. Kõrtest **kubu** korjatakse.

2. Häda õpetab inimese targaks.

3. Iga vili on omal ajal küps.

4. Mölder jahvatab veskis teri.

Häaldan täie häälega:

a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü.

Pean meeles! Antud häälikud
on **täishäälikud.**

50. Tõmban jämendatult trükitud tähte-
dele kriipsu alla või kirjutan nad värvilise pliiat-
siga.

Õhtul.

Isa istub laua taga ja loeb ajalehte. Ema
koorib köögis kartuleid. Väike Paul õpib
laulusalmi. Kell tiksab. Ahju taga magab
kass ja lööb unes nurru. Tuul aga ulub maja
üumber.

Vaatlen antud häälikuid:

b — be, **d** — de, **g** — ge, **h** — ha,
j — jot, **k** — ka, **l** — el, **m** — em,
n — en, **p** — pe, **r** — er, **s** — es,
t — te, **v** — ve.

Pean meeles! Antud häälikud
on **kaashäälikud.**

51. Vaatlen antud tabelit.

Sõna	Täishäälikud	Kaashäälikud
isa	i, a	s
ema	e, a	m
õde	õ, e	d
perekond	e, e, o	p, r, k, n, d
sugulane	u, u, a, e	s, g, l, n

52. Märgin täis- ja kaashäälikud. Selleks koostan eelmises ülesandes antud tabeli.

1. ader, kirves, käru, hõövel, tangid, vikat.
2. paber, sulg, tint, pinal, lugemik, ranits.

53. Kriipsutan alla nende täishäälikute märgid, mis on ühised igas reas.

1. Amet, kapten, kangelane.
2. Lendur, konduktor, kangur.
3. Kaloss, kinnas, palitu, kasukas.
4. Kirves, sirp, labidas, pintsel.

Näidis: **Amet, kapten, kangelane.**

54. Kriipsutan alla **k, p, t** sõna algul.

Kuri **k**oer **k**aitseb **k**õige **p**aremini **k**arja.
Teine **k**oer tunneb **t**eist. **T**eine **k**äsi **p**eseb **t**eist.
Tublil **t**ööl **k**äib **k**asu **k**annul. **T**akka tuleb **t**ar-
gem. **T**ühi **t**oob **t**üli **t**allu. **P**aha **k**eel **t**õstab
tüli. **K**indel **k**aup **k**eelab **t**üli. **P**oris **p**üherdab
pisike **p**õrsas. **K**aunis **k**ask **k**asvab **k**oplis.
Tädi **t**oob **T**iule **t**illukese **t**ibu.

Pea meeles! K, p, t kirju-
tatakse sõna algul.

55. Kirjutan õiges järjekorras ainult küsi-
mused antud lauseile.

Kuri koer.

Kohavast **k**uusikust **k**argas **k**uri **k**oer **K**us-
tikese **k**allale.

Kustike **k**isendas **k**oledasti.

Kerise **K**aarel **k**uulis **K**ustikese **k**isa.

Kohe **k**ihutas **K**erise **K**aarel **k**oera **k**uusi-
kusse.

Kuidas **k**isendas **K**ustike?

Kuhu **k**ihutas **K**erise **K**aarel **k**oera?

Kes **k**uulis **K**ustikese **k**isa?

Kust **k**argas **k**uri **k**oer **K**ustikese **k**allale?

Kaksiktäishäälik.

56. Kriipsutan alla jämendatult trükitud täishäälikute märgid.

1. **Kõik kaunad ei kasvata teri.**
2. **Nõuga tehakse enam kui jõuga.**
3. **Amet ei küsi leiba.**
4. **Ülekohus ei seisa kotis.**
5. **Laenuleib ei kesta kaua.**

Pean meeles!

Sõnades **kaunad**, **nõuga**, **leiba** jne. hääldame kõrvutiolevaid täishäälikuid ühe hingamistõukega.

Täishäälik-ühendid **au**, **õu**, **ei** jne. on **kaksiktäishäälikud**.

57. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud sõnu antud lauseis. Kirjutan kaksiktäishäälikud värvilise pliiatsiga.

Ühe **koe-ra** nimi oli
Muri.
Mine ja too pang
kae-vu juurest!
Mängijad tulid nähta-
vale **sau-na** ta-
gant.
Nutt on **nae-ru** vend.

Talus oli kolm
koe-ra.
Pang kukkus **kae-vu**.
Metsatöölised rutta-
sid **sau-na**.
Oh seda **nae-ru**, mis
siis küll oli!

Pean meeles!

Kaksiktäishäälikus kirjutatakse iga täishäälik ühe tähega.

Sõnade poolitamisel kaksiktäishäälikuid ei lahutata.

Ülesanne: Koostada ühiselt lauseid, mil-
ledes on järgnevaid sõnu:

ühe **seina**
selle **kauna**
väikese **laulu**

kolm **seina**
seda **kauna**
väikest **laulu**

58. Kirjutan kaks kõrvuelevat isesugust täishäälikut värvilise pliiatsiga.

Sepikojas.

Kord sattus Kaarel sepikotta. See oli suitse-
nud ja must. Sinna oli toodud rattaid ja muid
asju parandada. Kaarel vaatas tüki aega, kui-
das sepp rauda tagus ja õpipoiss löötsa tõmbas.

59. Kirjutan ainult küsimused, kuid õiges
järjekorras. Ühtlasi kriipsutan alla kaksiktäis-
häälikud.

Liumäel.

1. Lapsed läksid liumäele.
2. Suure kilkamisega sõideti mäest alla.
3. Lumi tuiskas lausa üle pea.
4. Õhtul mindi koju punaste põskedega.

Millal mindi koju punaste põskedega?

Kes läksid liumäele?

Mis tuiskas lausa üle pea?

Kuidas sõideti mäest alla?

6. Silp ja silbitamine.

60. Vaatlen sõnu järgnevais vanasõnades.

Tü-hi kott ei sei-sa püs-ti.

Hä-da a-jab här-ja kae-vu.

Kõik kau-nad ei kas-va-ta te-ri.

Sõnad jagunevad kõnelemisel osadeks.
Need osad on silbid.

61. Loen antud silbid sõnadeks.

ka
mu
ni
li
sõ

na

ba
lu sin
ge

ja
ri
ru
sin
le

ma

62. Kirjutan üles, missuguse sõna lapsed hüüdsid.

Vaike viskas rätiku Ruudile ja hüüdis: varb.
Ruudi püüdis rätiku kinni ja hüüdis: la. Leida
püüdis rätiku kinni ja hüüdis: ne.

63. Kirjutan punktjoone asemele nõutava silbi. Silpide vahele tõmban sidekriipsu.

vi- . . .	o- . . .	ko- . . . -ma
nu- . . .	mä- . . .	ja- . . . -ma
lu- . . .	ra- . . .	lu- . . . -ma
tu- . . .	kün- . . .	pu- . . . -ma
pa- . . .	koo- . . .	ha- . . . -ma
ra- . . .	saa- . . .	ke- . . . -ma
ja- . . .	kai- . . .	kü- . . . -ma

(viga, nuga, luba, tuba, pada, rada, jagu; okas, mätas, ratas, kungas, koobas, saabas, kaigas; koguma, jagama, lubama, punuma, harima, kerima, küsima).

Näidis: vi-ga, nu-ga, ...

64. Vaatlen sõnade poolitamist.

Märkus. Ühetäheline silp on eraldatud püstkriipsuga.

Koer ja ta su-gu-la-ne.

Koer on i|ni-me-se truu sõ-ber. Öö-sel val-vab ta ma-ja, päe-val a|ga kait-seb kar-ja. Koe-ra su-gu-la-ne e|lab met-sis-tu-nult. Ta ni-mi on hunt. Mei|e met-sa-des näe-me hun-te vä-ga har-va.

Pon-ku ju-hib.

Kord läks Ma-re-ti-ke met-sa mar-jule. Tee-ra-da a|ga viis lap-su-ke-se ek-si-tee-le. Väi-ke mar-ju-li-ne o|li suu-res kit-si-ku-ses. Äk-ki nä-gi Ma-ret naab-ri koe-ra Pon-kut. See sör-kis ku-hu-gi. Ma-ret läks koe-ra kan-nul ja jõu-dis-ki vars-ti ko-ju.

Suulisi ülesandeid.

1. Leida antud lookestest need sõnad, millede hääldamisel suu liigub ainult korra!
2. Leida need sõnad, millede hääldamisel suu liigub kaks korda!
3. Leida need sõnad, millede hääldamisel suu liigub kolm korda!

Pean meeles!

Kui suu liigub sõna hääldamisel ainult korra, siis on sõna ühesilbiline.

Kui suu liigub sõna hääldamisel kaks korda, siis on sõna kahesilbiline.

Kui suu liigub sõna hääldamisel kolm korda, siis on sõna kolmesilbiline.

65. Kuidas poolitan sõnu.

1. Ühesilbilisi sõnu ei poolita (koer, ja, ta, truu jne.).

2. Rea lõppu ei jäta ühetähelist silpi (a|ga, e|lab jne.).

3. Uude ritta ei kannu üle ühetähelist silpi (mei|e, tei|e jne.).

4. Pikka (kahekordset) täishäälikut ei poolita (**öö**-sel, **suu**-res jne.).

5. Kaksiktäishäälikut ei poolita (**päe**-va, **koe**-ra, **väi**-ke jne.).

6. Uue silbi algul kirjutan ainult ühe kaashäälikumärgi (met-**sa**, naab-**ri**, sör-**kis**, vars-**ti** jne.).

66. Poolitan sõnu sidekriipsu abil. Ühetähelise silbi jätan eraldamata.

Uued saapad.

Kustas sai onult uued saapad. Peeti nõu, kuidas saapad paneksid kaua vastu. Juba õhtul määriti saapad rasvaga. Tallad tõmmati tõkaviga üle. Nüüd ei lase Kustase saapad niiskust läbi.

Näidis: Kus-tas sai onult uu-ed saa-pad.

7. Lühike ja pikk häälik.

67. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud täishäälikuid silbitatud sõnades.

Muri, ära ole **ku**-ri!

Traktor sõitis **kuu**-ri.

Ku-ri — täishäälik **u** on lühike.

Kuu-ri — täishäälik **u** on pikk.

Lühike täishäälik kirjutatakse ühe-
kordselt.

Pikk täishäälik kirjutatakse kahe-
kordselt.

68. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud täishäälikuid silbitatud sõnades. Kirjutan jämendatult trükitud täishäälikud värvilise pliiatsiga.

I

Ka-li on hapu jook.

Laps sõi **kaa**-li suure isuga.

Kas **ke**-ras on veel lõnga?

Kes **kee**-ras ukse lukku?

Vi-li pandi salve.

Osteti kaks **vii**-li.

II

Talupojal on **to**-re hobune.
 Taat pani **too**-re laua kuivama.
 Väljas oli **kä**-re külm.
 Tööline teritas **kää**-re.
 Sigade **kü**-na viidi õue.
 Heinu veeti **küü**-ni.

69. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud täishäälikuid silbitatud sõnades.

Lühike täishäälik	Pikk täishäälik
ka-li	kaks kaa -li
ke-ras	kee -ras lukku
vi-li	mitu vii -li
to-re	too -re laua
ku-ri	läks kuu -ri
võ-ra	võõ -ra mehe
kä-re	teritab kää -re
lõ-di	löö -di tagasi
kü-si	teravaid küü -si

70. Koostan suuliselt lauseid, milledes on eelmises ülesandes antud sõnu.

71. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud kaashäälikuid silbitatud sõnades.

Li-**na** kasvas põllul.

Jaak sõitis lin-**na**.

Li-**na** — kaashäälik **n** on lühike.

Lin-**na** — kaashäälik **n** on pikk.

Lühike kaashäälik **n** kirjutatakse ü h e -
k o r d s e l t.

Pikk kaashäälik **n** kirjutatakse k a h e -
k o r d s e l t.

72. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud kaashäälikuid silbitatud sõnades. Kirjutun jämendatult trükitud kaashäälikud värvilise pliatsiga.

Ka-**la** lõi vees sulpsu.

Ära kal-**la** vett põrandale!

Tunnistaja kordas sa-**mu** sõnu.

Astu aga ligemale paar sam-**mu**!

Eideke pa-**ni** puid ahju.

Virk Helle küüris pan-**ni**.

Magamiseks tehti lai na-**ri**.

Vello, ära hakka nar-ri mängima!

Elsake, pü-si ometi paigal!

Noor kütt puhastas oma püs-si.

73. Võrdlen veel järgnevas tabelis kaashäälikuid **l, m, n, r** ja **s** sõna keskel.

ka-la	kal-la		l	ll
sa-mu	sam-mu		m	mm
pa-ni	pan-ni		n	nn
na-ri	nar-ri		r	rr
pü-si	püs-si		s	ss

Pikk kaashäälik **l, m, n, r** ja **s** kirjutatakse kahekordselt.

G, b, d; k, p, t; kk, pp, tt sõna keskel.

74. Võrdlen ja hääldan õigesti **g, k, kk** sõna keskel jämendatult trükitud ja silbitatud sõnades.

I

Kalur kodus uue

võr-gu (mille?).

Juku sai endale uue

kel-gu (mille?).

Kalur kodus kaks uut

võr-ku (mida?).

Juku läks katsuma

uut **kel-ku**

(mida?).

II

Kadri viis lakka vana
vo-ki (mille?).

Ema nõelus **su-ka**
(mille?) ära.

Kadri viis lakka kaks
vana **vok-ki**
(mida?).

Ema nõelus kaks
suk-ka (mida?)
ära.

75. Kirjutan kriipsu asemele **g** või **k**, nagu on nõutav.

1. Kala tõmbas kor—i (mille?) vee alla.
2. Kalur ei näinud enam kor—i (mida?).
3. Töölised said head pal—a (mida?).
4. Töölised said kätte kogu pal—a (mille?).
5. Mees ostis ühe kirjamar—i (mille?).
6. Mees ostis kolm kirjamar—i (mida?).

76. Kirjutan kriipsu asemele **k** või **kk**, nagu on nõutav.

1. Taat võttis toosist ühe ti—u (mille?).
2. Taat võttis toosist kaks ti—u (mida?).
3. Maretil oli mitu nu—u (mida?).
4. Ühe nu—u (mille?) nimi oli Pilvi.
5. Meister uuris katkist lu—u (mida?).
6. Ta parandas ära katkise lu—u (mille?).

77. Võrdlen ja hääldan õigesti **b**, **p**, **pp** sõna keskel jämendatult trükitud ja silbitatud sõnades.

I

Asta tõi aiast suure
kim-bu (mille?)
lilli.

Eit võttis nurgast ühe
roo-bi (mille?).

Asta tõi kaks suurt
kim-pu (mida?)
lilli.

Nurgas oli mitu
roo-pi (mida?).

II

Mindi tuttava **se-pa**
(kelle?) poole.

Hiir põgenes **ka-pi**
(mille?) taha.

Tuttavat **sep-pa**
(keda?) polnud
kodus.

Toas oli kaks **kap-pi**
(mida?).

78. Kirjutan kriipsu asemele **b** või **p**, nagu on nõutav.

1. Õues oli mitu lom—i (mida?).
2. Peedu hüppas üle lom—i (mille?).
3. Ema pani vaasi ühe tul—i (mille?).
4. Ema pani vaasi neli tul—i (mida?).
5. Tööline teritas sir—i (mida?).
6. Tööline viis sir—i (mille?) rehealla.

79. Kirjutan kriipsu asemele **p** või **pp**, nagu on nõutav.

1. Värni joonistas ühe li—u (mille?).
2. Malle joonistas kaks li—u (mida?).
3. Taadil oli mitu ke—i (mida?).
4. Taat võttis nurgast ühe ke—i (mille?).
5. Sepapajas töötas kolm se—a (keda?).
6. Se—a (kelle?) vanem poeg oli virk tööline.

80. Võrdlen ja hääldan õigesti **d**, **t**, **tt** sõna keskel jämendatult trükitud ja silbitatud sõna-des.

I

Mees veeretab ühe
vaa-di (mille?)
vette.

Kalur ostis uue
paa-di (mille?).

Mees veeretab kolm
vaa-ti (mida?)
vette.

Kalur hakkas tõr-
vama uut **paa-ti**
(mida?).

II

Taat tõi aiast ühe
ko-ti (mille?).
Kass sai kätte suure
ro-ti (kelle?).

Taat tõi aidast kaks
kot-ti (mida?).
Väike Helga kartis
rot-ti (keda?).

Ex bibl. univ. Tart.

81. Kirjutan kriipsu asemele **d** või **t**, nagu on nõutav.

1. Leili joonistas ilusa pil—i (mille?).
2. Leili hakkas joonistama uut pil—i (mida?).
3. Rebane hiilis par—i (keda?).
4. Rebane napsas kinni noore par—i (kelle?).
5. Metsatöölised märkasid hun—i (kelle?) jälgi.
6. Metsatöölised ei näinud siiski hun—i (keda?).
7. Vello viis Murile suure kon—i (mille?).
8. Koerale viidi mitu kon—i (mida?).

82. Kirjutan kriipsu asemele **t** või **tt**, nagu on nõutav.

1. Oodati koju kü—i (keda?).
2. Oodati koju kü—i (kelle?) poega.
3. Tiiu pani uue po—i (mille?) riiulile.
4. Tiiu pani kaks po—i (mida?) riiulile.
5. Aidas oli neli pü—i (mida?).
6. Isa tõi aidast ühe pü—i (mille?).
7. Kass sai kätte suure ro—i (kelle?).
8. Kassid said kätte mitu ro—i (keda?).

83. Kirjutan õiges järjekorras ainult vastused antud küsimustele. Ühtlasi kriipsutan alla **d.**

Linnuke si söötmas.

Kes istus toas akna juures?

Kus ta nägi linnuke si?

Mida tegid näljased linnukesed?

Kuhu jooksis Eevi ja mida ta palus?

Kuidas riietus lapsuke ja kuhu ta ruttas?

Mida tegi ta teradega?

Kes sirtsusid nüüd tänulikult?

Näljased linnukesed sirtsusid haledasti.

Ta poetas kõik terad maha.

Väike Eevi istus toas akna juures.

Ta nägi lumel linnuke si.

Linnukesed sirtsusid nüüd tänulikult.

Lapsuke riietus soojalt ja ruttas õue.

Eevi jooksis kööki ja palus emalt lindudele
teri.

84. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele. Ühtlasi kriipsutan alla **t**.

Jõulukuuske toomas.

Milline päev oli saabunud? Kes tõttasid metsa jõulukuuske tooma? Kus sumasid Mikk, Ruudi ja Virve paar tundi? Missuguse kuuse

leidsid siis lapsed? Kellele raiuti kena tilluke kuuseke? Missuguses tujus sammusid nüüd lapsed kodu poole?

8. Ühe- ja kahekordne täht ühesilbilise sõna lõpul.

85. Võrdlen ja hääldan õigesti jämendatult trükitud sõnu järgnevais lauseis.

1. **Tumm** ei saa kõnelda.
2. Pählil on magus **tuum**.
3. Uksele muretseti teine **lukk**.
4. Akna ette pandi **luuk**.

86. Märgin jämendatult trükitud sõnades lühikese (ühekordse) täishääliku ühe kriipsuga, pika täishääliku aga kahe kriipsuga.

1. **Uus kell** tiksus laual.
2. **Kass** magas sooja pliidi **ees**.
3. Kastil on **kaas**.
4. Jutul oli tore **lõpp**.
5. Rattal on **rumm**.
6. Klassis on avar **ruum**.
7. **Pill** tuleb pika ilu peale.

Näidis: Uus kell tiksus laual.

87. Eraldan jämendatult trükitud täishäälikute järel olevad kaashäälikud püstkriipsuga.

I

1. Nälg on kõige parem **ko**kk.
2. Nutt on naeru vend.
3. Pü**ss** ei ole mänguasi.
4. Lipul on pik**k** latt.
5. Rauga tugi on **ke**pp.

Näidis: Nälg on kõige parem ko|kk.

Pea meeles!

Ühesilbilistes sõnades (ko**kk**, nut**t** jne.) kirjutatakse lühikese täishääliku järel kaashäälik kahe tähega.

II

1. Siil on kasulik loom.
2. Roop ei karda tuld.
3. Kaan imeb verd.
4. Pajale tehti kaas.
5. Tiik on konnade riik.

Pea meeles!

Ühesilbilistes sõnades (siil, loom jne.) kirjutatakse pika täishääliku järel kaashäälik ühe tähega.

88. Kirjutan kriipsuga kaashääliku kas
ühe- või kahekordse tähega.

I

1. Kok— teeb sööki.
2. Kook— maitseb hästi.
3. Lapsel oli hele hääl—.
4. Häl— on lapse voodi.
5. Aknale tehti uus— luuk—.
6. Kapil on luk—.
7. Sep— taob rauda.
8. Mõni seep— vahutab hästi.

Näidis: Kokk teeb sööki.

Kook maitseb hästi.

II

1. Igal asjal on oma mõõt—.
2. Aias kasvab kõrge tam—.
3. Vur— veereb vurinal.
4. Rot— on osav närija.
5. Pik— jalg, pik— sam—.
6. Küt— läheb, püs— seljas.
7. Kel— tiksub seinal.
8. Libe keel—, tige meel—.

89. Otsin sellest harjutustikust 20 ühesilbilist sõna, milledes kirjutatakse **kaksiktäis-häälikute järel ühekordne kaashäälik**. Pealkirjaks —

Ühesilbilisi sõnu.

Kaev, vaip, aed, ...

90. Koostan **-k, -p, -t** lõpuga ühesilbiliste sõnade tabeli. Sõnu valin sulgudest.

-kk, -pp, -tt	-k, -p, -t
lukk	luuk

(kukk, lipp, kook, kokk, kaup, paat, vaip, rott, tiik, tikk, täkk, rauk, look, vatt).

91. Koostan **-m, -n, -l, -r, -s** lõpuga ühesilbiliste sõnade tabeli. Sõnu valin alt sulgudest.

-mm, -nn, -ll, -rr, -ss	-m, -n, -l, -r, -s
kumm	kuum

(koon, konn, hull, huul, naer, narr, liin, linn, keel, kell, häll, hääl, klass, klaas).

92. Võrdlen jämendatult trükitud sõnu mõlemas veergudes.

Mul oli rutt.

Sul on ilus nuga.

Tal on uus kelk.

Kel on praegu aega?

Sel lapsel on tark
pea.

Tol poisil ei ole sulge.

Minul oli rutt.

Sinul on ilus nuga.

Temal on uus kelk.

Kellel on praegu
aega?

Sellel lapsel on tark
pea.

Tolled poisil ei ole
sulge.

Pean meeles!

Sõnad **mul, sul, tal, kel, sel, tol** on lühendatud. Nendes sõnades kirjutatakse lühikese täishääliku järel kaashäälik ühe tähega.

Ka sõnades **kes, mis, kus, kas, on ja et** kirjutatakse kaashäälik ühe tähega.

93. Kirjutan järgnevad laused etteütluse järgi.

1. Seebimull läks lõhki.
2. **Kas tal** ei ole siis aega?
3. Väike **tall** hüppas aasal.
4. **Kus** on meie **kass**?
5. **Mis** on **onn**?
6. **Onn on** vilets majake.
7. **Sell** sulges äriruumi.
8. Ütle, **et ka Epp** tuleks!

94. Võrdlen jämendatult trükitud sõnu mõlemais veergudes.

Ma oskan lugeda.
Kas **sa** tuled ka?
Ta on virk laps.
Me õpime laulu.
Kus **te** olite eile?
Juku on **mu** sõber.
Kes on **su** sõber?

Mina oskan lugeda.
Kas **sina** tuled ka?
Tema on virk laps.
Meie õpime laulu.
Kus **teie** olite eile?
Juku on **minu** sõber.
Kes on **sinu** sõber?

Pea meeles!

Sõnad **ma, sa, ta, me, te, mu, su** on lühendatud. Nendes sõnades kirjutatakse täishäälik ühe tähega, kuigi täishäälik võib kuuluda pikalt.

Samuti sõnades **ja, ka, ju** kirjutatakse täishäälik ühe tähega.

95. Kirjutan järgnevad laused etteütlu järgi.

1. **Ma** olen veel väike.
2. **Maa** on kaetud talvel valge vaibaga.
3. Kas **sa** siis ei **saa** tulla?
4. **Me** sõime magusa **mee** ära.
5. Kuhu **te** mõtlete minna?
6. **Tee** oli pikk ja porine.
7. Leo ei ole **mu** sõber, vaid keegi **muu**.
8. Küsija **suu** peale ei lööda.

9. Ainsus ja mitmus.

96. Vaatlen järgnevaid sõnu.

Üks asi	Palju asju
uus sulg kallis raamat punane pliiats väike tindipott kena pinal paks märkmik odav vihik	uued suled kallid raamatud punased pliiatsid väikesed tindipotid kenad pinalid paksud märkmikud odavad vihikud

97. Võrdlen järgnevaid lauseid.

Ainsus	Mitmus
Laps laulab. Õmbleja õmbleb. Lipp lehvi b .	Lapsed laulavad. Õmblejad õmblevad. Lipud lehvi vad .

Pea meeles!

Mitmuse lõpp on **d**.

98. Kirjutan järgnevate lausete hulgast ainult need laused, mis on ainsuses. Pealkirjaks —

Lauseid ainsuses.

Ronk on must lind. Rongad on mustad linnud. Orav ronib osavasti. Mesilane korjab mett. Oravad ronivad osavasti. Kutsikad armastavad mängida. Mesilased korjavad mett. Sipelgas on virk putukas. Kutsikas armastab mängida. Sipelgad on virgad putukad. Jänes kardab koeri. Jäneseid kardavad koeri. Koerad on targad loomad. Koer on tark loom.

99. Kirjutan järgnevate lausete hulgast ainult need laused, mis on mitmuses. Mitmuse lõpu **d** kirjutan värvilise pliiatsiga. Pealkirjaks —

Lauseid mitmuses.

Kana muneb mune. Lambad annavad villa. Koer on ustav valvur. Kalake ujub vees. Jänkud jooksevad väledasti. Rott on inetu loom. Koerad on ustavad valvurid. Lapsed armastavad hullata. Rotid on inetud loomad. Kalakesed ujuvad vees. Lammas annab villa. Laps armastab hullata. Jänku jookseb väledasti. Kanad munevad mune.

10. Tegevust näitavad sõnad.

100. Tõmban jämendatult trükitud sõnalõppudele kriipsu alla.

Olevik.

Ma loen nüüd hoolega.
Sa loed nüüd hoolega.
Ta loeb nüüd hoolega.
Me loeme nüüd hoolega.
Te loete nüüd hoolega.
Nad loevad nüüd hoolega.

Minevik.

Ma lugesin ka eile pool tundi.
Sa lugesid ka eile pool tundi.
Ta luges ka eile pool tundi.
Me lugesime ka eile pool tundi.
Te lugesite ka eile pool tundi.
Nad lugesid ka eile pool tundi.

101. Täiendan sõnad puuduvate lõppudega.
Jälgin eelmist ülesannet.

Olevik.

Ma laula... ja hüppa...

Sa laula... ja hüppa...

Ta laula... ja hüppa...

Me laula... ja hüppa...

Te laula... ja hüppa...

Nad laula... ja hüppa...

Minevik.

Ma laul... ja hüppa...

Sa laul... ja hüppa...

Ta laul... ja hüppa...

Me laul... ja hüppa...

Te laul... ja hüppa...

Nad laul... ja hüppa...

Märkus. Sõnad lugema, laulma, hüppama jne. näitavad tegevust. Tegevus võib olla olevikus (praegu) ja minevikus.

102. Mida keegi teeb.

1. Ants **müüb**, aga Rein **ostab**.
2. Elts **toob**, aga Linda **viib**.
3. Vello **jookseb**, aga Asta **kõnnib**.

Märkus. müüb — ostab, toob — viib, jookseb — kõnnib jne. on vastupidise tähendusega sõnad.

103. Kirjutatan vastupidise tähendusega sõnadest kahesõnalisi lauseid. Sõnu valin alt sulgudest.

I

Tema võtab.		Tema annab.
Tema joob.	
Tema nutab.	
Tema laiskleb.	
Tema jonnib.	
Tema vastab.	

(naerab, lepi**b**, küsi**b**, õpi**b**, söö**b**).

II

Sina võtad.		Sina annad.
Sina laidad.	
Sina lepid.	
Sina viid.	
Sina õpid.	
Sina leiad.	

(kiidad, tood, kaotad, laiskled, jonnid).

104. Kirjutan ülesande nõnda, et „te“ asemel on „sa“.

Mida te teete?

Te tõusete.
Te lähete tahvli juurde.
Te võtate kriidi.
Te kirjutate mõne sõna.
Te võtate lapi.
Te puhastate tahvli.
Näidis:

Mida sa teed?

Sa tõused.

105. Mida Ants teeb hommikul?

Ants ärkab kell 7 hommikul.
Ants tõuseb kohe voodist.
Ants peseb silmad, kaela ja kõrvad.
Ants riietub korralikult.
Ants teretab vanemaid.
Ants istub lauda ja sööb.
Ants tänab vanemaid.

106. Kirjutan eelmise ülesande nõnda, et „Ants“ asemel on „te“.

Näidis:

Mida te teete hommikul?

Te ärkate kell 7 hommikul.

107. Kirjutan punktjoone asemele sobiva tegevust näitava sõna.

Kitsed	Konnad
Pardid	Kanad
Ööbikud	Varesed
Kärbsed	Hobused
Põrsad	Hiired

(krooksu**vad**, mökita**vad**, vaagu**vad**, piiksu**vad**, ruiga**vad**, laksuta**vad**, hirnu**vad**, kaaguta**vad**, pirise**vad**, prääksu**vad**).

Näidis:

Kitsed mökita**vad**. Konnad krooksu**vad**.

108. Kirjutan lauseid, milledes tarvitan järgmisi tegevust näitavaid sõnu:

jookse**b**, jookse**d**, jooksete, ...

naera**b**, naera**vad**, naersite, ...

võtsin, võtsid, võtsite, ...

Näidis: Hobune jookseb.

109. Kirjutan lauseid: Kuidas leib valmib. Ühtlasi kriipsutan alla tegevust näitavad sõnad.

Kuidas leib valmib.

Kündma, külvama, äestama, kasvama, valmima, peksma, jahvatama, sõtkuma, küpsetama.

110. Kirjutan punktjoone asemele sobiva tegevust näitava sõna.

Kiidulaul talvele.

Talv osav mees. Põllud ja katused ta valgeks. Ränduri ta suhkruga üle. Rohukõrred ta jää-nõeltega. Talv ka kange ehitusmeister. Ta tugevaid sildu. Meie toa aknale ta kauneid lilli. Säärast osavad meistrit juba kiita.

(võõpas, kaunistas, oli, raputas, maksab, maalis, ehitas)

111. Kirjutan lookese nõnda, et jämendatult trükitud sõnad on minevikus.

Kes ma olen?

Magan sooja ahju juures. Öösel **ärkan** krõbina peale. Krõbistaja **on** hiir. **Hiilin** hiirele ligemale. Loomake **jookseb** auku. **Jalutan** siis mööda tube. **Lähen** uuesti magama sooja ahju juurde.

Näidis: Magasin sooja ...

11. Mitmesuguseid üles- andeid õpitu kordamiseks ja kirjaseadmise harjuta- miseks.

112. Lõpetan poolikud laused. Lause lõppu panen punkti.

Liblikas on Vares on
Luts on Tuvi on
Ahven on Kärbes on
Varblane on Sipelgas on

(lind, kala, putukas)

Näidis: Liblikas on putukas.

113. Koostan mõttelt õigeid lauseid. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

no ga	riisutakse	lauda
adr ga	lõigatakse	leiba
kirve ga	raiutakse	heina
saeb ga	küntakse	maad
reh ga	saetakse	puid
kepib ga	püütakse	koeri
nooda ga	tõrjutakse	kalu

Näidis: Noaga lõigatakse leiba.

114. Kirjutan nimed kahte veergu. Esi-
messe veergu kirjutan poiste, teise veergu tüd-
rukute nimed.

(**Aino, Juta, Lembit, Valter, Laine,**
Elsä, Maret, Olev, Kaarel, Ella, Oskar,
Ilmar, Maie, Helle, Ants, Rein, Jüri, Leili,
Jaan, Liia)

Poisid.

Tüdrukud.

115. Kirjutan enne koerte, siis lehmade
nimed. Sõnu otsin sulgudest.

(**Tähik, Mustik, Põndu, Irmil, Maasil,**
Lehil, Reks, Põnik, Muri, Pauka, Kirjak,
Põlla, Tomi, Õunik, Lillik, Kaaru, Armi,
Suvik, Päitsik, Tuks)

Koerad: Põndu, Irmil, ...

Lehmad:

116. Koostan viis lauset, milledes on suur
algustäht lause keskel või lõpul.

Näidis: Heino onu elab Tallinnas.

117. Igas reas üks sõna ei sobi võrdlusena.
Kriipsutan alla mitesobiva sõna.

1. sulab nagu vaha, või, jahu.
2. magus kui mesi, leib, suhkur.
3. külm kui jää, kalju, laud.

4. libe kui kivi, jää, lutsukala.
5. kuum kui ahi, aken, tuli.
6. kärmas nagu nirk, kärp, vanake.

118. Kirjutan järgmiste sõnade hulgast ainult loomade meelitusnimed.

Lambake, lammas, siga, seake, vasikas, vasikake, kukk, kukeke, varsake, varss, kass, kassike, kanake, kana, hani, haneke, talleke, tall, koerake, koer, kutsikas, kutsikake, hobuseke, hobune.

Loomade meelitusnimed.

Lambake,

119. Vastan küsimustele täielikult.

1. Millega pühitakse tänavat?
2. Millega püütakse kalu?
3. Millega õmmeldakse riideid?
4. Millega hõõveldatakse laudu?
5. Millega niidetakse heina?

(hõõvliga, masinaga, vikatiga, nõelaga, võrguga, noodaga, õngega, luuaga)

Näidis: Tänavat pühitakse luuaga.

120. Koostan viis lauset, milledes esinevad järgmised sõnad: sõbraga, pliiatsiga, tindiga, noaga, hobusega.

Näidis: Ma lähen koolist koju oma sõbraga.

121. Kirjutan lünka sobiva sõna. Sõnu valin alt sulgudest.

Kelgutamas.

Rein sai sünnipäevaks uue Reinule tulid külalised. Nad võtsid ja ruttasid kelgumäele. Mõned sõbrad olid oma juba seal. Mõnus oli mäest alla lasta. Raskem oli aga üles märke vedada.

(kelguga, kelku, kelgu, kelgud, kelke, kelkudega)

122. Kirjutan punktjoone asemele tarvili-
kud tähed. Algan iga lause suure algustähga
ja panen iga lause lõppu punkti.

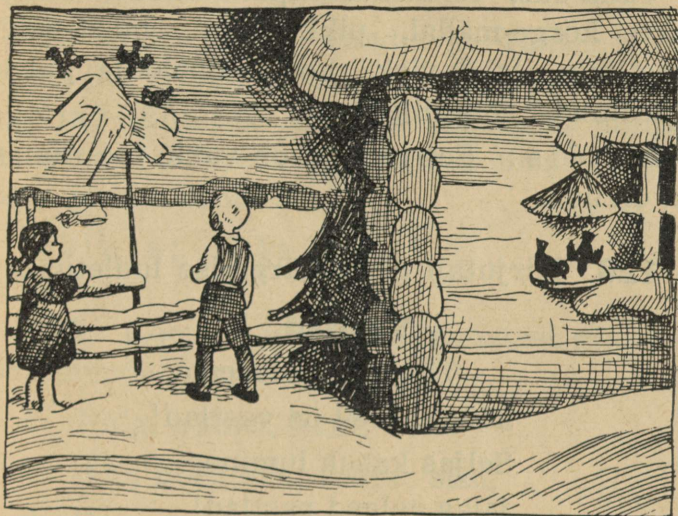
kana mune...		kana... mune...
vares lenda...		varese... lenda...
oks kõigu...		oksa... kõigu...
lill lõhna...		lille... lõhna...
lind laula...		linnu... laula...
hiir näri...		hiire... näri...
koer haugu...		koera... haugu...

Näidis: Kana mune**b**. Kanad munevad**d**.

123. Vastan küsimustele ja algan iga uue lause (missuguse?) algustähga.

Linnukesti toitmas.

Kes ehitasid lindudele söögimaja? Kuhu kinnitasid nad selle? Mida tegid nüüd linnuke-

sed? Kellel oli rõõmus meel, kui linnud tulid leivaraasukesti nokkima? Mis pandi ka teiba külge?

124. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

Õhtul.

isa loeb lehte ema koorib köögis kartuleid kell tiksus ahju taga magab kass tuul aga ulub maja ümber.

125. Koostan lauseid: See ja too.

See ja too.

Vana-uus, terav-nüri, paks-õhuke, kerge-raske, kõrge-madal, pikk-lühike, must-valge, märg-kuiv, laisk-virk, hoolas-hooletu, puhas-määrdinud, sõbralik-tige ...

Näidis: See raamat on vana, too raamat aga on uus.

126. Kirjutan peast järgmise luuletuse.

Vastlad.

Täna liugu laseme,
hõissa, meil on vastlad!
Seljas kasuk lumine,
jalas valged pastlad!

Õhtuks oaleemekest
saab ja seajalgu,
hammastega anname
neile tubli talgu!

Peale selle kuulame,
kas ju pill ei hüüa,
et võiks õhtul tublisti
vastlavalssi lüüa!

(P. Jakobson.)

127. Algan lause suure algustähega ja panen lause lõppu punkti.

Lihakont.

(K, k)aks koera, Pondu ja Taksi, leidsid kondi (M, m)õlemad tahtsid saada konti endale (n, N)ad tülitsesid kaua ja hakkasid viimaks purelema (s, S)eni aga tuli kolmas koerake Tuksi ja viis kondi ära.

Näidis: Kaks koera, ...

128. Koostan lauseid järgmistest sõnadest. Sõnu muudan, kui see tarvilik.

1. Nälg, ajama, hunt, küla.
2. Ahi, hõõguma, tuline, süsi.
3. Sepp, olema, tugev, käsi.
4. Jõgi, viima, vesi, meri.
5. Naer, muutuma, tihti, nutt.
6. Hunt, murdma, ka, hobune.
7. Hoogne, tuul, raputama, puu.
8. Okaspuu, olema, ka, talv, haljas.
9. Ka, lind, olema, oma, mure.
10. Isegi, loom, kartma, surm.

Näidis: Nälg ajab hundi külla.

129. Loen läbi järgmise loo ja kirjutatan lauseid: Kuidas hoolitsen ma oma hammaste eest.

Näidis:

Kuidas hoolitseb Maie oma hammaste eest.

Maie peseb igal hommikul ja õhtul oma hambaid harja ja pulbriga. Tüdrukuke ei näri pähkleid ega muid kõvu asju. Pärast sooja toitu Maie ei söö külma toitu. Pärast külma toitu Maie ei söö kohe kuuma toitu. Alati pärast söömist loputab ta oma suud leige veega.

130. Koostan lauseid: Kuidas lapsed võivad teistele rõõmu valmistada.

Kuidas lapsed võivad teistele rõõmu valmistada.

Valmistama, õmblema, kleepima, värvima, ette lugema, ette laulma, õnnesoovikaarte joonistama ja kirjutama ...

Näidis: Karl valmistab isale ... Leeni õmbleb tädile ...

131. Antud lausete hulgas on mõned poolikud, see on vigased laused. Kirjutan ainult õiged laused.

1. Mehele tundus.
2. Puud ja pöösad hakkasid haljendama.
3. Kahju õpetab hoidma.
4. Metsaalune oli kaetud.
5. Vanake koperdas ühest toanurgast teise.
6. On alati suur kergendus.
7. Kõrvalises kambris kuuldi krõbinat.
8. Aeg on näidanud.

132. Ärakirjutamisel lisan puuduvad sõnad. Sõnu otsin sulgudest.

1. Kõik kaunad ei
2. Amet ei küsi
3. Häda ajab härja
4. Ülekohus ei seisa
5. Kenal lapsel
6. Ahju taga
7. Näljane peni
8. Käbi ei kuku

Näidis: Kõik kaunad ei kasvata ivi.

(kaevu, mitu nime, hammustab valusasti, kotis, leiba, kannust kaugele, laisa ase)

133. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Henn tahab olla puhas poiss.

Kes oli üksi kodus? Kuhu hüppas Miitsu? Mida ta hakkas tegema? Mida tõi nüüd Henn tuppa? Kuidas vaatas päike Henu ilusat toimingut? Kes naeratas südamest, kui nägi hiljem oma puhasst poisut?

134. Koostan viis lauset selle kohta, kuidas ma hoolitsen puhtuse eest.

135. Kirjutan sulgudesse küsimuse **kes?**
või **mis?**

Sepp (.....) taob haamriga.

Naer (.....) muutub tihti nutuks.

Siga (.....) tuhnib kärsaga.

Kägu (.....) lendas kuusikust koplisse.

Nurmel hüppasid tallekesed (.....).

Õhus keerlesid kotkad (.....).

Suits (.....) tõusis korstnast.

Tuul (.....) võib paisuda tormiks.

Ülesanne: Kirjutada ülesanne ette-
ütluse järgi.

136. Kirjutan lünka sobiva sõna alt sulgu-
dest. Algan lause suure algustähega.

..... pala ajab suu lõhki.

..... ratas ei karju.

..... maa ei taha vett.

..... pakk nõuab tublit kiilu.

..... kott ei seisa püsti.

..... kirves leiab kivi.

..... kana ei leia teri.

..... karu ei õpi tantsima.

(määritud, suur, jäme, märg, terav, tühi,
vana, pime)

Näidis: Suur pala ajab suu lõhki.

137. Kirjutan antud laused ainsuses.

Kassid murravad hiiri.

Koerad on targad loomad.

Mesilased annavad mett.

Oravad ronivad osavasti.

Kanad kaagutavad õues.

Lapsed jooksid kooli.

Mehed kündsid kesa.

Tuuled loopisid lehti laiali.

Oksad kõikusid tuule käes.

Näidis: Kass murrab hiiri.

138. Kirjutan antud laused mitmuses.

Pilv sõuab taeva all.

Tuul muudab oma suunda.

Laps täidab vanemate käsku.

Jänes kardab koeri.

Lehm annab meile piima.

Poisike püüab kalu.

Mesilane nõelab valusasti.

Kutsikas mängib ilusasti.

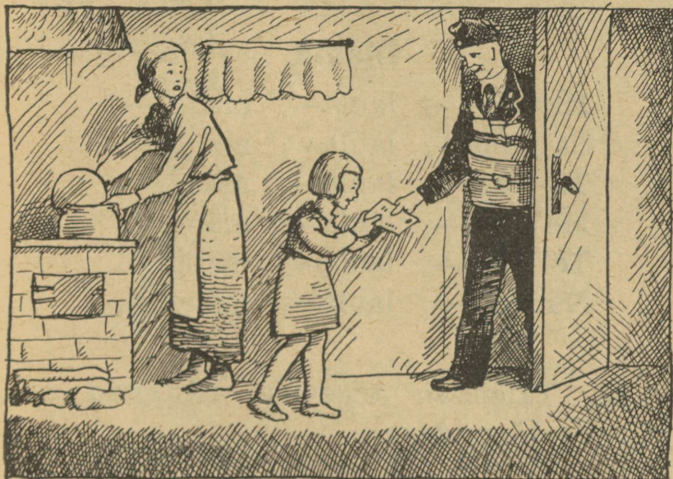
Sipelgas töötab usinasti.

Näidis: Pilved sõuavad taeva all.

139. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Kiri isalt.

Kes pesi köögis sööginõusid? Kuhu ilmus kirjakandja? Mille ulatas kirjakandja väike-sele Ilmele? Kes tundis oma isa käekirja kohe

ära? Kuidas luges Ilmeke kirja sisu emale? Kes olid nüüd väga rõõmsad? Millal tuleb isa ka ise koju?

140. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

Antsu lennuk.

Ants oli meisterdanud lennuki ta keeras lennuki propellerist üles ja laskis sõiduki minema lennuk sõitis mööda maad ja tõusis siis õhku küll oli ilus vaadelda lennuki lendu

141. Täiendan tegevust näitavad sõnad puuduvate lõppudega.

Olevik.

Ma õpi—, laula—, mängi—.

Sa õpi—, laula—, mängi—.

Ta õpi—, laula—, mängi—.

Me õpi—, laula—, mängi—.

Te õpi—, laula—, mängi—.

Nad õpi—, laula—, mängi—.

142. Täiendan tegevust näitavad sõnad puuduvate lõppudega.

Minevik.

Ma õppisi—, laulsi—, mängisi—.

Sa õppisi—, laulsi—, mängisi—.

Ta õppis, laulis, mängis.

Me õppisi—, laulsi—, mängisi—.

Te õppisi—, laulsi—, mängisi—.

Nad õppisi—, laulsi—, mängisi—.

143. Koostan kirjalikult lauseid tuulest.

Mida tuul teeb?

Puhuma, uluma, vilistama, ümber viskama, raputama, lehvima, õõtsuma, keerutama, keerlema, kiskuma, murdma, painutama . . .

Näidis: Tuul puhub kõvasti.

144. Kirjutan lünka sobiva öeldise. Sõnu valin alt sulgudest.

Vähk	sõraga.
Kalu	noodaga.
Riideid	harjaga.
Orav	käbiga.
Puid	kirvega.
Sai	ka võita.
Kass	koeraga.
Tolmu	lapiga.
Vesi	mürata.

(püütakse, raiutakse, pigistab, voolab, maitseb, puhastatakse, pureleb, viskab, pühitakse).

145. Koostan lauseid ainsuses ja mitmuses.

Loomade hääled.

Turtsuma, ruigama, haukuma, hirnuma, ammuma, näuguma, nurru lööma, mökitama,

rõhkima, krooksuma, kaagutama, kirema, piiksuma, mõirgama, määgima, kõõrutama, uluma, kudrutama, sumisema, vinguma ...

Näidis: Kuri kass turts**ub**. Kurjad kassid turtsu**vad**.

146. Panen igas järgmises lauses ühe koma, nagu see nõutav.

I

1. Joosti suure õhinaga **et** jõuda õigeks ajaks kohale. 2. Oldi mures **sest** vanaemake oli väga haige. 3. Kui tunned end süüdlasena **siis** palu andeks. 4. Haige uinus viivuks **kuid** ärkas jälle. 5. Kell lõi kuus **kui** mehed tulid.

II

1. Koerake kiunus sest ta tahtis tuppa. 2. Poiss võttis pildiraamatu et vaadata pilte. 3. Haige tahtis tõusta kuid selleks puudus tal jõud. 4. Lapsed hakkasid jooksuma kui nägid isa tulevat. 5. Et kell näitas kümme siis pidi Hildake magama minema.

147. Kirjutan jutu „Varblane“ mälu järgi.

Varblane.

Me kõik tunneme hallivatimeest, kelle nimi on varblane. Ta on suur hulkur. Kord on ta

aias, kord tänaval või laste mänguplatsil. Varblane on väga ablas ja ta kõht ei saa ilmiski täis. Ta sööb kõike, mis talle nokka juhtub. Varblast kutsutakse ka värvuks.

Küsimusi. 1. Missugusel kohal kirjutatakse täht p? 2. Missugusel kohal kirjutatakse täht b? 3. Sõna (kus kohal?) ei kirjutata b-d?

148. Täidan ankeedi.

Ankeet (ringküsimus).

1. Nimi:
2. Vanadus:
3. Kool, kus õpid:
4. Kooli asukoht:

149. Tõmban lühikesele täishäälikule ühe joone, pikale täishäälikule aga kaks joont alla.

Esimene kevadlill emale.

Kui maa lõi haljendama ja õied puhkesid, tõttas Elsake rõõmsasti aasale. Noppis kimbu ilusaid valgeid lumekellukeksi. Valendavil juukseil jooksis ta koju. Särasilmil ulatas lilled emale.

150. Valin sulgudest lausete kirjutamisel ainult ühe sõna. Kirjutan jutukese ilma sulgudeta.

Esimesed kuldnokad.

Lumi on (kadunud, sulanud). Päike (naeratab, paistab) juba kõrgelt. Ühel (kuul, päeval) nägid Ants ja Anni, et kase otsas (häälitseb, laulab) kuldnokk. Lapsed (tõttasid, jooksid) tuppa ja (kuulutasid, seletasid) kõigile, et kuldnokad on juba (siin, seal).

151. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Kui kevad saabub.

Mis oli saanud? Kus vulisesid ojakesed? Kes olid valmistanud endile vesiveski? Mida

nad läksid pärast lõunat üles seadma? Mis vullises lõbusasti üle ratta? Mida tegi eemal väike Juku?

152. Kriipsutan alla **d** ja **t**.

Noored meistrid.

Juhan ja Peedu olid oja kaldal kõvasti ametis. Nad ehtasid vesiveskit. „Sina tee rattad, mina teen tammi!“ hüüdis Peedu Juhanile. Varsti oli veski valmis. Uhkelt vaatasid nüüd noored meistrid, kuidas vesi nende veski hoogsasti käima pani.

Küsimusi. 1. Missugusel kohal kirjutatakse täht t? 2. Missugusel kohal kirjutatakse täht d?

153. Valin sulgudest lausete kirjutamisel ainult ühe sõna. Kirjutan jutukese ilma sulgudeta.

Kevad on tulnud.

Laululinnud on siia (tulnud, saabunud, jõudnud) ja (laulavad, hõiskavad, häälitsevad) nii armsasti. Lilledki (pistavad, torkavad, tõstavad) oma peakesed mullapõuest. Aasale (ilmuvad, tulevad, ruttavad) ka lapsed ja (hüüavad, laulavad, ütlevad) tervitusi (suvele, talvele, kevadele).

154. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

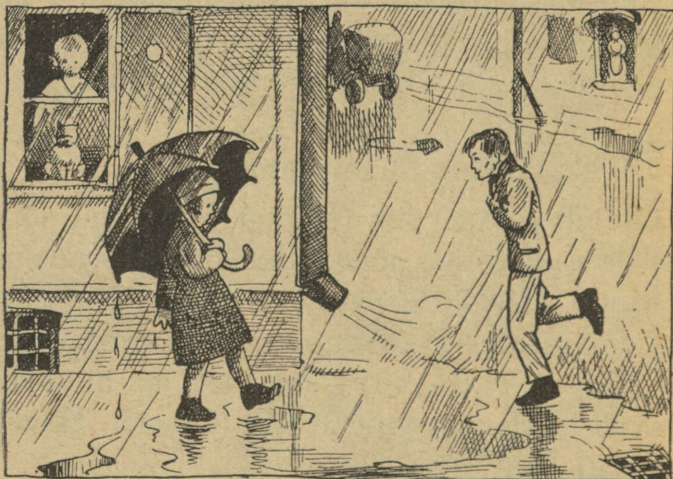
Ella nimi puu külge.

istutati puid toodi vett ja kasteti puude juuri üks pärn pandi kasvama Ella õnne peale puulipakale kirjutati Ella nimi lipakas aga seoti puu külge Ella käis sageli puu juures oma nime vaatamas

155. Kirjutan sama jutu, kuid natuke teisiti.

Vihmahoog.

Sadas kui oavarrest. Kiiresti tõttasid inimesed kodu poole. Vesi ujutas tänavad üle ja tas-

sis igasugust risu endaga kaasa. Lõpuks lakkas vihmahoog. Mõne tunni pärast olid kõrgemad kohad isegi purukuivad.

156. Koostan lauseid: Mida vihma-
piisad teevad.

Rohtu värskendama. Õhku puhastama. Tä-
navaid kastma. Oja paisutama. Katusel krabi-
sema. Aknaruudule sabisema.

Näidis: Vihmapiisad värskendavad rohtu.

157. Kirjutan järgmiste lausete hulgast
ainult need laused, milledes kõneldakse keva-
dest. Pealkirjaks —

Lauseid kevadest.

Maa on täis valget lund.

Pungad hakkavad puhkema.

Juba löövad õitsele võililled.

Puud on kaetud valge härmatisega.

Lumi krudiseb jalgade all.

Suurveed ujutavad heinamaad üle.

Lõokesed lõõritavad kõrgel sinitaevas.

Väljas möllab lumetorm.

Laululinnud on tagasi tulnud.

158. Kirjutan **g, b** ja **d** värvilise pliiatsiga.

Miks armastatakse kuldnokka.

Inimesed armastavad kuldnokka, sest ta on kevadekuulutaja. Tema ilmumine kuulutab ilusaima aastaaja algust. Eriti rõõmustab inimesi ta lõbus iseloom. Vaevalt päralt jõudnud, istub ta kõrgele oksale ja hakkab laulma. Sageli aimab ta järele ka teiste lindude laulu.

159. Kirjutan kriipsu asemele puuduva lõpu.

Olevik.

Tuul kolista— luukidega.

Mina õpi— hoolega.

Sina kirjuta— harjutust.

Vanaema ketra— lõnga.

Mehed askelda— õues.

Meie loe— raamatuid.

Teie joonista— ilusasti.

160. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Linnupesa.

Kuhu oli ehitanud linnuke oma pesa? Mitu muna munes ta siis pessa? Kes tulid varsti

munadest välja? Mida kandis neile siis emalind toiduks? Kes õpetas linnupoegi lendama?

161. Kirjutan järgmised poolikud laused lõpetatult.

I

1. Lapsed jooksid tagahoovi, **et**
2. Rutati kohe tagasi, **sest**

3. Heino läks aeda, **kuid**
4. Kui ema koju tuli, **siis**
5. Elts läks lauta, **aga**
6. Oli parajasti keskpäev, **kui**

II

1. Helga avas ukse, **et**
2. Kui isa laadale sõitis, **siis**
3. Rein pidi koju jääma, **sest**
4. Taheti sõita ka onu poole, **kuid**
5. Kell lõi seitse, **kui**
6. Mindi naabri poole, **aga**

162. Kirjutan lookese nõnda, et jämendatult trükitud sõnad on olevikus.

Kontsert metsas.

Metsas **andsid** linnud kontserti. Lepalind **mängis** viiulit. Ööbik **oli** tore lauljanna. Räs-
tas **puhus** pasunat. Vares **tõmbas** passi. Kägu
lõi trummi. Lõoke **trillerdas** kui klaveril. Rähn
oli orkestrijuhth ja **lõi** nokaga takti. Jänes ja
hirv **ajasisid** imestusest silmad pärani. Mesilane
ja rohutirts **lõid** vaprasti kaasa.

Näidis: Metsas annavad linnud kontserti.

163. Koostan pildi järgi suulise jutu. Leian jutule sobiva pealkirja.

164. Kriipsutan alla sõnad, mis näitavad tegevust.

Loomad metsas.

Metsas elab lõbus rahvas. Muustrastas vilistab. Lepalind laksutab. Pajulind siristab. Metsuvi kudrutab. Kägu kukub. Rähn toksib. Ööbik hõiskab. Pisike sääsekegi laseb oma häält kuulda. Väledad hirved söövad rohtu. Pelglikud jänessed põgenevad. Kavalad rebased hiilivad.

165. Koostan pildi järgi kirjandi, vastates antud küsimustele.

Äike.

Missugused pilved katsid taevast? Mis kostis kaugemalt? Vahtevahel sähvas ka mis?

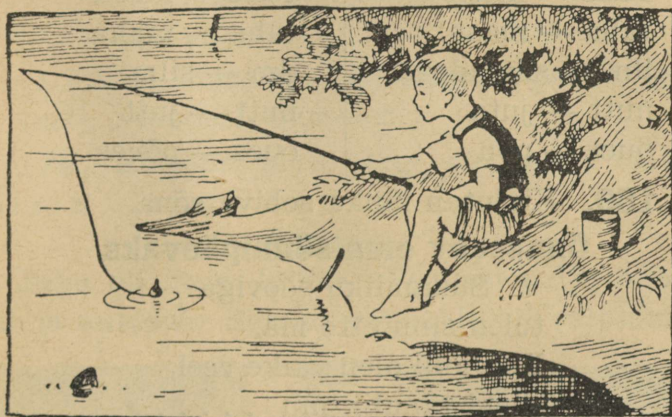

Missugune mürin järgnes välgule? Kuhu peitsid end lapsed ja vanad? Mida tuli varsti kui oavarrest?

166. Kirjutan kirjandi: Õngitsemas.

Kuhu sammus kord Ignas? Mille võttis ta õlale? Mida korjas poiss kaladele söödaks?

Kuhu istus siis Ignas? Kes olid maiad ussidele?
Mida tegid aga kavalamad kalad? Mitu kala

püüdis Ignas? Milliste riistadega püütakse veel
kalu?

167. Kuidas võib vaadata, naerda,
vastata, küsida, hüüda?

vaadata: küsivalt, väsinult ...

naerda: valjusti ...

vastata: elavalt ...

küsida: alandlikult ...

hüüda: lõbusasti ...

168. Vaatlen antud sõnu.

Sõnad pole riimis	Sõnad on riimis
teele — meelt	teele — meelega
taha — maas	taha — maha
ilm — silmadega	ilm — silm
nutt — jutu	nutt — jutt
õues — põu	õues — põues

169. Kirjutan lünka sobiva sõna.

Õnnesoov ema sünnipäevaks.

Südamliku sooviga
tulen sinu ette ma.
Ehk küll olen väike veel,
siiski tänulik mu
(süda, meel, keel, mõte)

Õnnesoov sõbra sünnipäevaks.

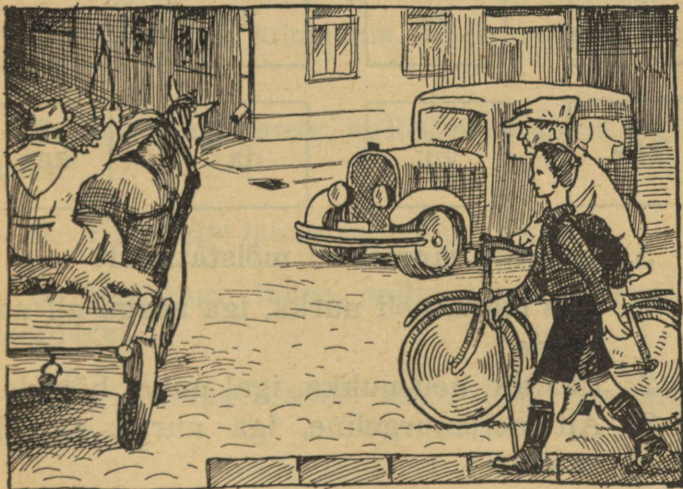
Õnne sulle, sõber väike,
soovin täna südamest,
Kaugel' jäägu sinust äike,
ole vaba!

(alati, surmani, kodumaal, lapsuke, igavesti, hädadest, muredest)

170. Koostan pildi järgi uue jutu: Kui käisin linnas.

Linnas.

Juku oli isaga linnas. Seal oli palju hobuseid ja autosid. Silmad võttis Jukul valutama.

Kordnik seisis tänavanurgal ja näitas käega suunda. Juku oma isaga pidi natuke ootama. Siis sõideti ümber nurga.

12. Natuke peamurdmist.

1. Milliste putukate nimed algavad **k**-ga?
2. Milliste lindude nimed algavad **p**-ga?
3. Milliste tööriistade nimed algavad **t**-ga?
4. Antud kastidesse on peidetud üks vanasõna. Leidke see vanasõna!

ja

hä

jab

a

här

vu

da

kae

5. Mõistke järgmised mõistatused!

1. Üks maja, neli nurka, iga nurga all nael rauda?
2. Üks ait, neli nukka, igal nukal hõbedat?
3. Ait neljanurgeline, iga nurga all üks raud?
4. Söödad kui venda, seod kui varast?
5. Lihane ait, karvane katus, iga nurga all natuke rauda?

6. Üks sõna igas reas ei sobi antud sõnade hulka. Leidke igas reas see sõna!

1. Anna, Linda, Ants, Ella, Maret.
2. Tallinn, Narva, Peipsi, Tartu, Viljandi.
3. kiisk, ahven, koger, latikas, konn.
4. rähn, teder, vares, luts, kägu.
5. äke, sahk, ader, vikat, toop.
6. kriit, tint, pliiats, kell, paber.
7. nina, jalg, suu, silm, kõrv.
8. jooksmata, matkama, reisima, rändama.
9. tögama, nöökama, narrima, naerma.
10. tülitsema, kõnelema, riidlema, sõnelema.

7. Koostage lause, milles on 3 suurt algustähte!

8. Koostage lause, milles on 2 koma!

9. Koostage lause, mille lõppu pannakse küsimärk!

10. Koostage lause, mille lõppu pannakse hüüumärk!

13. Etteütleri iseseisvaks tööks.

Pea meeles! Allpool antud etteütleri kirjutat koolis või kodus järgmiselt:

Loen lause hoolikalt läbi, katan trükitud koha kinni või sulen raamatu, kirjutat korraga kogu lause. Loen järgmise lause raamatust, sulen raamatu, kirjutat peast selle lause jne. Hiljem võtan punase pliiatsi ja parandan ise oma etteütleri. Peaks ka naaber talitama samuti, siis vahetan naabriga töö ja parandan naabri etteütleri.

Lühike ja pikk häälük.

1. 1. Kooli tuli palju noori kokku. 2. Rõõmus mees sammus kodu poole. 3. Juss hüppas vette ja hakkas ujuma. 4. Vahva kass haaras kinni suure roti. 5. Poiss jooksis rõõmsasti tuppä. 6. Peeter lükkas paadi vette. 7. Väike Maieke võttis kassi sülle. 8. Liia jooksis ruttu poodi. 9. Liine viis piima linna. 10. Miili sammus ruttu kooli.

2. 1. Kass püüdis kinni kuus suurt hiirt. 2. Mees sammus kiiresti teed mööda linna.

3. Ööbiku lauluhääl meeldib kõigile. 4. Eemal krookus konn. 5. Liisike noppis lilli. 6. Poiss kukkus ojja. 7. Saare Kaarel hüppas vette. 8. Mann hakkas maasikaid noppima. 9. Kalake lipsas läbi võrgu. 10. Väike Epp meelitas kanakese kuuti.

Suur täht lause keskel.

3. 1. Kusti andis oma Pitsule suure vorstilõigu. 2. Pimedas ruumis kobades ajas Ruudi tooli ümber. 3. Koerake Kaaru oskas keppi veest välja tuua. 4. Kuusiku Jaan ruttas Looga tallu. 5. Peremees Jaak võttis Leenikese linna kaasa. 6. Vana Miira sõi heina. 7. Väike Antsuke kõneles päris tarka juttu.

4. 1. Kas sa oled olnud Tallinnas? 2. Sõideti suurel aurikul Peipsi järvele. 3. Vanakesed elasid Mägiste saunas. 4. Jukuke oli Uigul karjas. 5. Lastel oli Valgjärve rannal suur looma-aed. 6. Helga mängukaaslased olid Alatare Aino ja Hilda. 7. Peretütar Alma tõi oma Pondule kaks suurt konti. 8. Kusta Raudjalg on pärit Kodaverest.

k, p, t sõna algul.

5. 1. Käsi peseb kätt. 2. Teises talus teine taar. 3. Tühi kõht kõige parem kokk. 4. Kõrtest kubu korjatakse. 5. Koeral koera tembud. 6. Kaugelt kägu kuulus. 7. Parem karta kui kahetseda. 8. Käed teevad tööd. 9. Kes püüd püüab, kaotab kana.

6. 1. Tallinna tädi Paula tõi Kustikesele kena kutsika. 2. Pisike Peeter tõi tuppa kaks kena tibukest. 3. Koer Ponku kiskus kassi karvust. 4. Ka kuri kass Kiti küünistas Ponkut kõrvast. 5. Pääsuke peitis pesa pihlakapõõsasse. 6. Põua puhul põevad põllud. 7. Kaunis kaseke kasvas koplis. 8. Kollane kuu tõusis katuse tagant. 9. Kaasik kiikus kui kuldne kätki. 10. Pliidil porises pisike potike.

. ? !

7. 1. Jukuke ruttas kooli. 2. Miks ei lähe Aino kooli? 3. Ainoke, rutta ometi kooli! 4. Kuusiku Pauka on kuri loom. 5. Kas Kuusiku Pauka on tõesti kuri koer? 6. Pauka, ära ole kuri! 7. Väike Ats hüppas vanaema sülle. 8. Kus on Hildake? 9. Peedu, mine rutemini!

8. 1. Kas Peeter läks poodi? 2. Jah, Peeter läks poodi. 3. Mine, vaata, kas Peeter juba tuleb! 4. Ants oli koolis hoolas poiss. 5. Kas ka Tiiu õpib hästi? 6. Ruudi, õpi sinagi paremini! 7. Kuidas su tervis on? 8. Kala ei ela kuival. 9. Tehke ometi lahti!

Koma.

9. 1. Kajakas laskus vette, **et** tabada kala. 2. Kõik jäid vait, **sest** õpetaja astus klassi. 3. Jukuke erutus väga, **kui** tema nime hüüti. 4. Jutake ei olnud veel viieaastanegi, **kuid** luges juba hästi. 5. Kui hommikul ärkan, **siis** tõusen kohe voodist.

10. 1. Auto libises kraavi, **sest** tee oli väga vilets. 2. Püüti avada ust, **kuid** see ei läinud korda. 3. Kui näed viga laita, **siis** tule ja aita. 4. Maie töötas hoolega, **et** olla esimene õpilane klassis. 5. Majake oli juba leekides, **kui** tule-tõrjujad kohale jõudsid.

g, k või kk?

11. 1. Väike kala ujus läbi võrgu. 2. Suur kala jäi võrku kinni. 3. Suur kala tõmbas korgi vee alla. 4. Väike kala ei suutnud tõmmata

korki vee alla. 5. Koer põgenes välgu eest oma kuuti, sest ta kartis välku. 6. Virga töö edeneb hästi. 7. Targa inimesega puhutakse tarka juttu. 8. Sulane viis kogu palga panka. 9. Tööline tahub palki. 10. Tööline tahus ära ühe palgi.

12. 1. Kägu kukkus kuuse otsas. 2. Minda targa vanakese juurde tarka nõu küsima. 3. Palgapäeval ruttasid kõik palka otsima. 4. Koger kukkus tagasi tiiki. 5. Vanake võttis riulilt piibli ja hakkas lugema. 6. Eit viis turule kolm vana kukke ja ühe noore kuke. 7. Poiss kiitis oma tarka koera. 8. Poiss rõõmutses oma targa koera üle. 9. Silgutünnis oli veel viis silku. 10. Kuusekese ladvas nähti noort ronka.

b, p või pp?

13. 1. Meister parandab pumpa. 2. Meister parandas ära pumba. 3. Peedu tahtis hüpata üle lombi, kuid kukkus lompi. 4. Väike Juta tõi tuppa kimbu sinililli. 5. Vaasi pandi kolm tulpi. 6. Vanaisa koputas piipu. 7. Vanaisa koputas piibu tühjaks. 8. Sulane võttis sirbi ja hakkas teritama sirpi. 9. Asjakesed pandi karpi. 10. Nüüd nad lebavad karbi põhjas.

14. 1. Väike Maret korjas kimbu lilli ja sidus lilled kimpu. 2. Vanaisa võttis piibu ja topis tubakat piipu. 3. Peedu õeke laskis tillukese tibu tupp. 4. Hiir jooksis kapi taha. 5. Teine hiir aga jooksis kappi. 6. Ema võttis lambi ja kallas õli lampi. 7. Seppa ja ka sepa poega polnud kodus. 8. Paberid pandi kappi. 9. Väike Epp tõi paar puuhalgu tupp.

d, t või tt?

15. 1. Tädi sidus Aino juustesse kaks punast linti. 2. Eideke võttis korvi ja läks turule. 3. Kass sai kätte suure roti. 4. Väike Helga kartis rotti. 5. Rotipesa asetses aida all. 6. Koer sai magusroaks ühe kondi. 7. Taadike võttis mütsi ja läks. 8. Tädi jutustas lastele ilusa jutu. 9. Tädi jutustas lastele kaks juttu.

16. 1. Taadike võttis koti ja pistis põrsakese kotti. 2. Tädi Tiiu ruttas naabri poole. 3. Aednik veeretab suure tünni vette. 4. Kokk läks keldrisse kartuleid tooma. 5. Poisid võtsid ketta ja ruttasid aasale. 6. Kiisu hiilis aita hiiri püüdma. 7. Tädi sidus Aino juuksepatši ühe punase lindi. 8. Kas ka sina tunnend toda kütti? 9. Kas ka sina tunnend tolle küti poega? 10. Laps võttis raamatukoti ja läks.

14. Õpilaste vabu kirjandeid.

Tuli lund.

Hommikul ärgates leidsin väljas üsna palju lund. Tõin suusad välja ja tegin esimese proovisõidu. Oli päris mõnus suusatada. Veel toredam aga oli hingata värsket õhku kopsudesse ja mässata Ponkuga puhtas lumes.

Rein R—p.

Linnukest söötmas.

Akna taga istub tihane. Vaesekeesel on külm. Lähen kööki, korjan leivaraasukesi ja poetan akna alla lumele. Kui linnul kõht täis, lendab ta tänulikult sirtsudes minema.

Lootus L—i.

Uisuteel.

Oli ilus ilm. Läksin uisutama. Uisuteel oli juba hulk sõpru. Mängisime ka kulli. Kui läks pimedaks, siis keelati ära mängud. Tuli sõita ainult paremat kätt ringi.

Vello P—i.

Orav aias.

Ühel päeval kuulsin aiast kröbinat. Kui järele vaatasin, nägin oksal oravat. Ta istus, saba uhkelt rõngas. Korraga tegi ta toreda hüppe teisele oksale ja siis oli ta saba sirge ja lai kui labidas. Pärast jooksis ta ka maas ringi.

Ants K—k.

Esimene pääsuke.

Ilusal kevadepäeval jalutasin tädiga jõe ääres. Päike paistis. Tasane tuuleõhk pani vee pinna virvendama. Äkki märkasin lindu oma pea kohal. See laskus telefonitraadile ja hakkas laulma. Esiti arvasin, et see on kuldnokk. Aga siis nägin, et oli pääsuke oma valge kraega.

Maimo A—r.

Minu lillepeenar.

Minul oli aias oma lillepeenar. Sinna istutasin kevadel mõned levkoid, astrid, nelgid ja lillehersed. Juurikatest panin jorjeneid ja roose. Kui lilled õitsema hakkasid, viisin neid tuppa vaasi. Suur oli mu rõõm.

Liia T—t.

Marjul.

Oli tore suvepäev. Mina, Marion ja Liia ruttasime metsa marjule. Sõime marju ja panime korvigi. Mõne tunni pärast tulime koju. Koduteel noppisin mina emale paar suurt maasikat ühes vartega.

Helle K—d.

See oli uss!

Kord, kui jalutasin metsas, kuulsin põõsas imelikku sahinat. Pistisin jooksu. Arvasin, et seal on mõni tont või haldjas. Eemal oli onu niitmas. Jooksin tema juurde. Kui siis kahekesi tagasi tulime, nägime, et see oli uss.

Astrid L—e.

15. Sõnastik.

A.

a. — aasta
aadr. — aadress
aken — akent, akende
allikas — läte
andma — andke, andnud
aprill
apteek
au
auklik

B.

baromeeter — õhurõhumõõtja
bassein — vesistu, veesalv

D.

deklamatsioon — ilulugemine
detsember — jõulukuu
direktor

E.

edasi-tagasi
eile
eilne
ent — kuid, aga

F.

formaat — kaust; raamatu,
paberi suurus
fotograaf — päevapiltnik

G.

garaaž — autokuur
grammatika — keeleteadus
grupp — rühm

H.

Haapsalu
habe
hagijas — jahikoer
hagu
haige
hakkama — hakanud, hakata
hakkima — hakkinud, hakkida
hallikas — hallivõitu
hani — kaks hane
hapu
haug — kaks haugi
higine
homne
hoopis
hr. — härra
hunnik
händ
hästi
hüppama — hüpanud, hüpata
hüüdsõna
hüüumärk

J.

jalgsi
juus — need juuksed

K.

kaart — ühe kaardi, kaks
kaarti
kaas — ühe kaane, kaks kaant
kärbes — kärbsed
kümme — kümne
küüs — ühe küüne, kaks
küünt

L.

laup — otsmik, otsaesine
ieebelt — õrnasti, mahedasti
lootsik
lünk — vahelejäänud, puuduv
koht

M.

meelsasti — hea meelega
mispärast
mitu
mugav — mõnus
mul = minul

O.

omadus — omane laad
omandus — varandus

P.

pakkima — pakkida, pakin
panema — panna, panin, pan-
nakse
pang — kaks pange, palju
pangi
peenar — kaks peenart, pee-
narde
peotäis
pesema — pesta, pesen, pesin,
pesnud, pestakse, pestud
pesija
piki — mööda
poogen — kaks poognat, poog-
naid
purema — purra, purin, puren,
purrakse
päästma
pääsuke

R.

raiuma
ratas — seda ratast, sellest
rattast, selles rattas
rattake
rattavits
rattavärk

rikas — kaks rikast, tollest
rikkast, tolles rikkas

rikkalik
rukis
rukkilill
rätsep — kaks rätsepat

S.

sarapik
seadma — sean, seadsin
sidrun
süütama — süüdata,
süüdanud

T.

taguma — taon, taotakse
Tallinn
tallinlane
telliskivi
tulija
tuttav

U.

uks — kaks ust, uste
uluma
uppuma — uppuda, upun

V.

vapper — vaprad
vargsi
varrukas
vastastikku
vastastikune

Õ.

õppima — õpin, õppisin
õudselt

Ü.

üldse
ümbrik — kaks ümbrikku,
palju ümbrikke

Paispüstkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx
Yy Zz Öö Ää Öö Üü Šš Čč Žž
1234567890 ... " ! ? - = || } §

Paiskaldkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt
Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Öö Ää Öö Üü Šš Čč Žž
1234567890, ... " ! ? - = || } §

Sisukord.

	Lk.
1. Lause ja sõna	3
2. Sõnade seos lauses	9
3. Alus ja öeldis	15
4. Kirjavahemärke	23
5. Häälik ja täht	33
6. Silp ja silbitamine	41
7. Lühike ja pikk häälik	45
8. Ühe- ja kahekordne täht ühesilbilise sõna lõpul	55
9. Ainsus ja mitmus	61
10. Tegevust näitavad sõnad	63
11. Ülesandeid kordamiseks	69
12. Natuke peamurdmist	98
13. Etteütlosti iseseisvaks tööks	100
14. Õpilaste vabu kirjandeid	106
15. Sõnastik	108
16. Püst- ja kaldkiri	110
17. Sisu	112

54

A-1493A

i

A-14934

i

PRIIDU PUUSEPP * EMAKEELE-ÕPIK ALGKOOLILE * II OPPEAASTA

PRIIDU PUUSEPP

**EMAKEELE
ÕPIK**

ALGKOOLILE

II
ÕPPEAASTA

EESTI KIRJASTUS
TALLINN